

2248:3

KUNGL. UNIVERSITETETS BIBLIOTEK

UPPSALA

Landsmålsarkivet

Värmland

Esksilsåters an

Nilsson, R. 1929.

Swan på ALMA: 19 om Nödbröd.

8 bl. 4c

cc. för ordreg. del 73/8 Ohlsson

2248:3

Svar på Landsmålsarkivets frågelista 19. Värmland

19. Nödbröd

Eskiläster

Ord som ortens mål används för missväxtar: nåår, svårår. Man talade om det om det svårare, hårår¹⁾, torkår²⁾, rågår³⁾, år⁴⁾, blötår⁵⁾, jårår⁶⁾. De två förstnämnda äro orden beteckna verkligen hårda år. De sistnämnda kunna vara antingen goda år. Man fick ex. en skaplig bevarstörd, rågsörd el. d. men det blev till svart begravningsväder, så att säden försämrades el. bleo mer el. mindre oduglig. Eller det blev en torksommar, så att säden blev gles och kort. Det blev visserligen något säd, men inte så att det räcker till. Ord som användes till beteckna sådana år, så skörden var bättre: ett jårår³⁾, ett gott år.

1) hårår
2) -
3) jårår
4) -
5) -
6) -

3) jårår-år?
jår

Här har funnits ett sötkornemagasin,¹⁾ som stod vid kyrkan. Till detta fyllde bönderna allt det spannmålet som skulle vara till de fattiga inom socknen. Där blev det alltid säd över. Om vären för bönderna och lönade sig uträde eller vid andra tillfällen, då de behövde. Som ränta fingo de lägga vissa beslag på²⁾ tunna av sanna slag som de länat. Denna säd förvaltades av fattigföreståndaren i socknen. I kritiska år hade man inte annan plats att vända sig till. Om man ex. behövde större sädsmängder, här från länman, så skulle detta gå genom fattigvärdens och säden fick hämtas på²⁾ fattigmagasinet. Sådant har hänt många gånger i forna dagar.

Landsm. Upps. 2248:3

R. Nilsson. 1929. ESKILSÅTER

VRML. Frgl. 19

3.
Ord, som använts för att uttrycka birst
på spannmål: spannäs brest, säs brest.
Det var inte endast under missväxtår
som man använde sådana ämnen som
ersättning för mjöl eller som utdugg-
ningsmedel. Även under så med medel-
måttig skörd brukade man utdugga mjö-
let med det ena eller andra ex. stötta
potatis, potatismjöl. Barabrod före-
kom inte här under de svåra åren på
1860-talet. Det torde inte ha förekom-
mit sedan i början av 1800-talet, men
jag kan inte säga något med visshet
här. Mina gamla föräldrar nämnde hel-
ler intet bestämt så.

Ord, som använts för att beteckna birst
på foder: forbrest, tränt sm för,
forträge, träge sm för. De ord, som

1) $\frac{1}{2} \frac{1}{2} ?$
2) $\frac{1}{2} \frac{1}{2} ?$

4) Ordet obekant för
meddelarna vid
kontrollunders. 1955.

Landsm. Upps. 2248:3

R. Nilsson, 1929, ESKILSÄTER

VRML. Frgl. 19

3) acc. ? $\frac{1}{2} \frac{1}{2}$
eller $\frac{1}{2} \frac{1}{2} ?$
Hr förträge
sitt rader. $\frac{1}{2}$

användas för att uttrycka begreppet nödfoder
 av vad slag som i egentlig mening kunde kunnat
 ha ännu beteckna jylfoder.

Uttryck för att beteckna kreaturens ut-
 svultna tillstånd: mågre, utsu¹ö¹lne, ut-
magrade, skräne, res¹fä¹lie³, hanses krät-
ter ä i r³ese³. När de lemmit så långt, do-
 voro de såpass utsu¹vultna, att man fick
 hjälpa upp dem, ho har alle sinne krät-
ter i r³ese, koa läg i r³ese, dänn koa
går där ä skärer, går ä släzes. Sam-
 ma uttryck kunde ännu komma till använd-
 ning om folk. Kora ä tomme, li ä som
benräver, släzkie, släzkille. Ho
 va så mak¹lös, så ho örka inte lä-
 re rompa¹.

Ännu som användes att uttrycka kre-
 aturfodret med: löv, misse, garb,

3 Kompl. 1955: 'Uttrycket res bekant: man fick lyfta upp (resa)
korna; de häde res^xä^xör = de hade svältfödda kor (v: på
den gården)? - And. och Anna E.

jag, hästjössel, gammal rotten fäik-
halm.

Man gav götterna tarris och de äto både ris
och bark. Man kokade lag på uris, enris-
lag och gav kreaturen. Det häldes på hae-
kelset, o blöte. Det skulle vara hälsoramt.
Korna skulle få likaså lätt matlust.

Emmet hackades smått, innan det kokades.
På förskade man potatislät och kokade lag
av den. Sådan potatislät kunde man ha till
långt fram på vintern. Men berättade, att
hon hade varit med och tagit kvistar
och skott av träden nu våren och gjort till
fären och götterna. På våren var det su-
tid trång om foder, så då fick det
gå med allt som var möjligt. Gung
tog även en myckenhet. Det kunde hända,
att man grände lunden som och tog

den gjung som fanns under. Man skar
 av topparna. Var det stora gjungbakteren än
 ta utan, så skar man gjungen med
 en eljest med en vanlig skära. I. k.
 "bäijmöse" användes till kreatursfoder. Den-
 na röskades upp: röske möse. Sena
 slags morra kallades också krättesmöse.
 Sena morra gavs kreaturen som han-
 var. Man beredde söjpe³ av hästgöd-
 sel. Man blandade den tillsammans med
 hackskor. Komna åt detta med begär-
 lighet. Svinen gav man besöksel.

Jag hörde man berättas, att de kunde stu-
 va mälla^{4/4} a' potatékål som man stu-
 var spirat nu. Som berättades också, att
 man inte tog den barken, som såg vid
 roten av trädet. Man tog den fine, tön-
ne a' vite barken. Den skära de a'.

1) - 1 - 0

2) - 0 - 0 eller
- 0 - 0 ?

3) - 0

4) betydelse?

mälla - som
mälla:

4) [Vänd!]

4/ Konopl. 1955: obest. sg. mä_lø, y. (-a, -ør, -øra) = gårdsmälla, Atriplex patula.
(And. o. Anna E.)

Barken torrades i regnen och maldes sedan på handkvarnen. Mjålet blev mycket fint och gulaktigt till färgen. Om det var en större mängd bark så leddes den ut på ett berg och fick torka i solen. Men innan man malde den så skulle den regntorras först.

x Inom man hade barken i kvarnen gräst-
ra) man sönder den, så ännu stenen tog
den till sig.

ja
betydelse? =
knisse sönder
[Vänd!]

Man hade inte jätt i den degen som bakades av barkmjöl.

Man berättade ännu man kunde ta skogr-
vickor, sygräsfrö, kvickrot, näsle och
torrade till mjölmjöl. Nu sådant be-
skades även rappa.

Men åt Fält gick omkring i hela sock-
nen med en 50-öring och ville köpa

I Kompl. 1955: inf-^{pr. gnüstrer}gnüstr_xra (iff. och sup. gnüstr_xra). - And. och Anna E.

litet säd. När hon gån länge fick hon
köpa en klyppe säd (havre). Men ingen kon-
de hade något utan det var en Torspar-
gumma. Detta var år 1868. Senna gumman
hade inte gris gåver i huset.

Min far hade skildat mor i land med
två kronor för att köpa säd. Det var
mest möjligt. Men så kom hon slutli-
gen till Björnd och där fick hon köpa en
klyppe råg. Den betalade hon med en lönne.
Björnd kokte hon välling av. Det var stort,
när man fick äta välling och fisk.

Takene Wämlands län den 24/1929.

R. Nilsson.

(Rechnuäl umboda 2/5 Lindås)

Berättat av And. P. Svensson, f. 1855 i Eskilsäter. Bosatt i Åkersberg,
Eskilsäter.

De meddelare, som anlätades vid kontrollunders. sommaren 1925, stå
uppteagna i acc. 2248:2 (svar på fråg. 18.). / J. Jacobson.